

Kakogod me je starost osjetno pritisnula i razne me boljke i iscrpljenosti sile da se opet i opet bavim sobom, a ne kojim poslom, rado sam se odazvao da napišem par riječi o svojim sjećanjima na dane kad se sastavljala i objavljivala *Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskoga jezika* jer sam možda još i jedini od onih koji su tada sudjelovali u svemu tome još na životu. Moram dakle današnjim suvremenicima reći čega se sjećam.

Pritisak iz Beograda da se napusti hrvatski jezik i prihvati srpski kao da je hrvatski u onim je godinama bio stalno prisutan i osjećao se. Hrvati su od toga bili stalno razdraženi. No u mjesecima prije donošenja Deklaracije taj se pritisak jako pojačao i postao nesnosan. Atmosfera se zgusnula da se je mogla nožem rezati. Osobito je nepodnošljivo bilo što su se glavne dnevne vijesti Radio Zagreba, one u 19,30 sati, prenosile iz Beograda. Zna se na kojem jeziku. Netko je mislio da je povukao odlučan potez i postigao svrhu da su dosadni Hrvati konačno ušutkani. A grdno se prevario. Te vijesti prenošene iz Beograda bile su, rekao bih, ona kap koja je prelila čašu hrvatskoga nezadovoljstva. Vrlo se snažno osjetilo da se više ne smije šutjeti i da nužno treba nešto poduzeti.

Ja sam tada, kao i prije i poslije toga, bio daleko od politike i političkih razgovora. Znao sam da meni kao poznatom nepartijcu u onome društvu i ne pripada govoriti. Ali kad se javila prva inicijativa za *Deklaraciju*, ja tada kako sam bio u predsjedništvu Matice hrvatske, vrlo sam brzo čuo o tome. Značajno je da se to nije pojavilo kao neka opozicija ili disidentstvo. Kolege partijci vodili su i tu glavnu riječ. Tako da se je nekome poput mene moglo učiniti da je to sve partijska inicijativa. Partijci su govorili, a mi nepartijci kao i inače šutjeli. Iz današnje perspektive mi se čini da taj dojam nije bio ni posve kriv jer oni partijci koji su se užurbali oko *Deklaracije* kao da su mislili da je to nova partijska linija.

Dani velike uznemirenosti

Inicijativa koja je dugo bila samo predmet razgovora postala je točka dnevnoga reda na sjednici Odbora Matice hrvatske kojega sam i ja bio član. Zaključeno je da se u raspravi o novome tekstu Ustava kao prinos toj raspravi donese *Deklaracija* kao prinos Matice hrvatske raspravi. Bilo je to strogo zakonito i ispravno. Od cijele javnosti se tražilo da izreče svoje mišljenje o ustavnom tekstu. Moglo je sve to biti samo dosadan detalj bez sadržajne rasprave o Ustavu. Ali ja sam dobro znao da to neće tako proći jer se udaralo na jednu od najosjetljivijih točaka na koju su pazili tadašnji čuvari Jugoslavije, osobito među uvijek nepouzdanim Hrvatima. Stoga me je prije te sjednice uhvatio velik strah jer znao sam što se sve može događati ako stvari pođu onako kako se je meni činilo da moraju proći. Ali bili su tu svi članovi Predsjedništva i Odbora Matice hrvatske, sve javne ustanove u Hrvatskoj koje se bave jezikom. Potpisao je i Miroslav Krleža. Sve je to izgledalo kao još jedna partijska inicijativa za promjenu službene linije.

Počela je sjednica i odabrano je radno tijelo koje će sastaviti taj tekst. Mene je dopalo da budem u njemu. Bili su to dani velike uznemirenosti, ali su prošli kako prolaze svi dani i došla je sjednica radnoga tijela. Tu su počeli govoriti o tekstu. To ga je trebalo sročiti. Ja sam u tome sudjelovao. Čak je tekst *Deklaracije*, kako je poslije objavljen, pisan mojom rukom. Ali moram naglasiti da ni u kom smislu

EKSKLUZIVNO ZA VEČERNJI LIST PIŠE RADOSLAV KATIČIĆ, JEDINI ŽIVUĆI SUAUTOR DEKLARACIJE O JEZIKU

Partijci su govorili, a mi nepartijci kao i inače šutjeli

Tekst Deklaracije, kako je poslije objavljen, pisan je mojom rukom. Ali moram naglasiti da ni u kom smislu nisam autor. To su bili drugi revni partijci i neki odabrani nepartijci

Kad se danas čita, tekst je nevin, ali je ipak jasno rekao da Hrvati ne pristaju na srpski

Šibl nam je savjetovao: Ako vas primi Bakarić, gledajte da što prije popijete konjak

nisam autor Deklaracije. To su bili drugi revni partijci i neki odabrani nepartijci, a ja sam samo pisao. Rasprava je bila živa, ali je Miroslav Brandt, tada vrlo aktivan u Predsjedništvu Matice hrvatske, iz džepa izvukao papir na kojemu je bio napisan nacrt toga teksta i povremeno prekidao raspravu čitajući tekst kakav je imao biti, a ja sam pisao. Živo je sudjelovao i Tomislav Ladan, nepartijac, i pridonio nekoliko briljantno sročених izraza. Prisutan je bio, dakako, i predsjednik Matice Ljudevit Jonke, ali je on vrlo malo pridonosio pisanju teksta i pokazivao malo revnosti. I tako je to išlo. Bilo je i drugih koji su valdili papire, ali ja se sada ne sjećam koji su bili.

Htjeli su spriječiti objavu

I tako je dovršen tekst, onaj koji je poslije objavljen u Telegramu. Kad se danas čita, sasvim je nevin i nezanimljiv, ali je ipak po Matici hrvatskoj jasno rekao da Hrvati ne pristaju na srpski kao svoj jezik i da traže da se to u ustavnom ustroju Jugoslavije zapiše i ozakonji. A to je bilo dosta. Slije-

dilo je nekoliko uznemirenih i mutnih dana i čini se da je netko htio spriječiti da se taj tekst objavi. Ali je neumrlji pjesnik Slavko Mihalić, i inače poznat po svojoj okretности i poduzetnosti, postigao da se taj tekst objavi u Telegramu. Time je bilo presuđeno. Deklaracija je postala povijesna činjenica.

Hajka je počela odmah i iz dana u dan bivala gora. Centralni komitet tražio je da Matica hrvatska dođe na razgovor, a to će reći na pranje glave. Poslana je delegacija u kojoj je zapalo i mene da budem. I onda smo pošli u Gornji grad, tamo na Markovu trgu, dočekao nas je Miko Tripalo. To je odmah bilo veliko olakšanje. Jer Ivan Šibl nam je u Matici pred odlazak savjetovao ako vas primi Bakarić, gledajte da što prije popijete konjak. Mi smo iznijeli svoj stav. Mene je zapalo da Tripalu objasnim naš stav i ja sam to učinio i naglasio da nije važno koliko se dva jezika razlikuju. Dosta je da se prepoznatljivo razlikuju i postavlja se pitanje ravnopravnosti. Tripalo je, naravno, u duši bio na našoj strani i pokazao to time što nijednog trenutka

KRONOLOGIJA

Od inicijalnog sastanka u Matici hrvatskoj do ostavke Miroslava Krleža

9. 3. 1967.

Inicijalni sastanak tridesetak predstavnika 17 kulturnih i znanstvenih institucija o Deklaraciji održan je u Matici hrvatskoj

13. 3. 1967.

Upravni odbor Matice hrvatske prihvatio je tekst Deklaracije i razaslao ga na potpisivanje drugim znanstvenim i kulturnim institucijama

15. 3. 1967.

Održan odlično posjećen plenum Društva književnika Hrvatske na kojem je bio i Miroslav Krleža, a koji je prihvatio Deklaraciju

15. 3. 1967.

Predsjednik Matice hrvatske Jakša Ravlić i tajnik Igor Zidić šalju tekst Deklaracije predsjedniku CK SKH Vladimiru Bakariću s molbom da se založi da predložena formulacija o jeziku uđe u ustavne odredbe

16. 3. 1967.

Večernji list iz pera Tomislava Sabljaka izvješćuje o plenumu Društva književnika na kojem je prihvaćen tekst Deklaracije

17. 3. 1967.

Telegram donosi integralni tekst Deklaracije na naslovnoj stranici, na intervenciju Slavka Mihalića

24. 3. 1967.

U Matici hrvatskoj održan sastanak predstavnika svih ustanova koje su potpisale Deklaraciju

26. 3. 1967.

Vjesnik objavljuje govor Josipa Broza Tita iz Prištine u kojem on izriječno oštro napada Deklaraciju

30. 3. 1967.

Predsjednik CK SKH Vladimir Bakarić u Saboru napada Deklaraciju ustvrdivši da su njezine osnovne formulacije "podstaknute neprijateljskim stavovima" i uz tvrdnju da u njoj ima i šovinističkih ispada

18. 4. 1967.

Miroslav Krleža u pismu Vladimiru Bakariću daje ostavku na mjesto u CK SKH

nije postao neugodan pa je tako i moj razgovor s njim meni ostao u ugodnoj uspomeni. Hvala Miki Tripalu.

Zvonimirova kletva

Hajka se zgušnjavala i bivalo je sve gore. Saznali smo da neke partijske organizacije traže da nas iz Matice u sramotnom ophodu vode po gradu. Ali neka nevidljiva ruka nas je zaštitila. Do tih skrajnosti nije došlo. Naravno, izbacivanja iz partije nastavila su se. Nitko od partijaca nije ostao u partiji i buka se nije stišavala. Ali nije više dosegla tako ubojite razmjere. Meni se osobito usjeklo u pamet predvečerje u Matici hrvatskoj kad je tamo stigao prvi glas o neumoljivo žestokom udaru partije. Tada je već u polumraku, svi su bili zašutjeli jer više nisu znali što reći, u bljedom svjetlu zasjalo još bljede lice Grge Gamulina i čulo se kako je jedva čujno izustio: "Zvonimirova kletva!". To me se duboko dojmilo, ali i učinilo kao da znači da je Gamulin do tada mislio da je politički zaštićen i da mu se ta iluzija tek tada razbila.

To bi bilo uglavnom sve čega se ja sjećam i mislim da treba priopćiti hrvatskoj kulturnoj javnosti.

Premda je politički tako bijedno skrahirala, Deklaracija je postigla svoj uspjeh i sve one tjeskobe koje smo proživljavali nisu bile uzalud. Poruka koju je poslala Deklaracija došla je do onih kojih se ticala. Od onda se promijenila jezična politika federativne Jugoslavije. Bilo je, naravno, opet i opet pokušaja da se razvoj pokrene u željenom smjeru, ali nikad više tako brutalno grubo i dosljedno kao onda uoči Deklaracije.

Još pred samu propast Jugoslavije pokušalo se uz razne manevre postići da se naziv hrvatski književni jezik, koji je tada službeno bio priznat i ozakonjen, ukloni iz Ustava Republike Hrvatske. Ali tada je Hrvatski sabor, još onaj Socijalističke Republike Hrvatske, odlučnom većinom to odbio. Kad je ta vijest stigla do mene, sjetio sam se svega onoga što se događalo uz Deklaraciju. Njezina osuda je prije nego što je pala Jugoslavija postala bespredmetna.

Veliki strah

Udaralo se na jednu od najosjetljivijih točaka na koju su pazili tadašnji čuvari Jugoslavije. Stoga me je prije sjednice uhvatio velik strah

ARHIVA VL

PALAVRA PRESS/PIXSELL